

Gin-gigisa ha Kalugaringon nga Mantika

Kakurian ha butnga han abunda nga produksyon hin lubi ha rehiyon

Gintatawag nga “puno han kinabuhi” an lubi. Napupulsan an haros ngatanan nga parte hini, diin an usa han pinakamahinungdanon amo an lana. Hitaas kaupay an demanda para hini komo importante nga sangkap ha damo nga ginproseso nga produkto sugad han panluto nga mantika, sabon, pintura, mga medesina ngan iba pa. Natural gud unta nga magmauswag an mga lugar ngan mga tawo nga nagpoprodyuser hini.

Kundi, kay-ano man nga an Sinirangan Bisayas, nga ikaduha nga pinakadako nga prodyuser hin lubi ha bug-os nga nasud, in nagpapabilin nga usa han pinakaatrasado nga rehiyon? Naglulunay la gihapon ha grabe nga kakurian an pira kagatos kayukot nga paraguma ha ekta-ektarya nga kalubian ha Samar, Leyte ngan Biliran.

Kay ano nga masesering nga laprak an industriya han lubi ha rehiyon?

Luyo han kaabunda han suplay han lubi, haros waray maipapandasig nga kalugaringon nga industriya han lubi an rehiyon. Sobra 650,000 ektarya o 70% han agrikultural nga katunaan dinhi an gintatamnan hin lubi. Han

tuig 2002, nakaprodyuser an rehiyon hin 2.4 bilyon kabuok nga lubi nga katugbang hin 635,300 tonelada nga kopras. Kundi, mayda la lima nga molinuhan hin lubi ngan duha nga nagrerepina han lana ha bug-os nga rehiyon. Gin-eeksport la han Sinirangan Bisayas an haros ngatanan nga kopras ngan iba pa nga produkto hini tikang ha lubi.

Amo manta an hulagway han produksyon ngan industriya ha lubi ha bug-os nga nasud. Simple nga parag-eksport la an Pilipinas nga usa han nangunguna nga prodyuser han lubi ha bug-os nga kalibutan. Gin-eeksport ha langyaw nga labnasan an maabot ha 80% han ginpoprodyuser nga lubi komo lana han lubi o iba pa nga tala-nga-ginproseso nga hilaw nga materyales ha barato kaupay nga presyo. Gin-iimport naman nganhi ha Pilipinas ha mahal kaupay nga presyo an mga human nga produkto nga ginproseso didto ha mga industriyalisado nga nasud gamit an lana han lubi han Pilipinas.

An pinakadako nga nagpupulos hini nga kaayusan amo an mga langyaw nga monopolyo

... *tikang ha paypay 1*

kapitalista, upod an ira mga kakunsabo nga dagko nga kumprador-agaron maytuna ha Pilipinas. Nababarat nira an lana han lubi ha pankalibutan nga merkado, napapabilin an Pilipinas nga atrasado ngan dako nga merkado para han ira mga sobra nga human nga produkto.

Hin-o an pinakagrabe nga nag-aantos ha sugad nga kamutangan han industriya ha lubi?

Dehado an ngatanan nga mga nasarig ha lubi hini nga bagapyudal nga kaayusan, kundi an mga parag-uma an pinakagrabe gud nga agrabyado dinhi.

Haros 40% han ekonomiya han rehiyon an tikang ha pag-eeksport hin lubi ngan kopras. Bisan pa kun ibutang ha P10 por kilo an presyo han kopras, an 635,300 tonelada nga kopras nga naprodyuser han Sinirangan Bisayas han tuig 2002 in may diri harumamay nga balor nga P6.353 bilyon. Nahingangadto la an kadak-an hini ha mga agaron maytuna, mga komersyante, ngan mga tagproseso han lubi komo plete o ganansya. Guti ura-ura an nahingangadto ha 400,000 nga parag-uma ha lubi nga amo an nagpaturu han balhas ngan dugo ha produksyon.

Tungod kay monopolisado han mga agaron maytuna an hagluag nga kalubian, simple nga mga saop o trabahador ha uma an papel han mga parag-uma ha kalubian. Ha luyo han pagsugbong nira hin hul-os ha ngatanan nga pagtrabaho ha produksyon han lubi, nag-aagwanta la an mga saop nga parag-uma hin bahinay nga tinunga, tinulo o inupat pabor ha agaron. Yana, mas komon an praktis han pakyawan nga sistema han por-mil ngan agsa. Ha por-mil, naabot hin P300-P400 an suhol ha kada 1,000 kabuok hin lubi nga ginkokopras. Samtang ha agsa, an parag-uma in nakarawat la hin ikaupat tubtob ikatulo nga parte han kutsetsa han iya ginkopras nga lubi. Mayda liwat mga panalagsa nga kaayusan han inadlaw nga pagpapatrabaho diin naabot la ha P100-P150 an suhol. Mayda liwat suhol nga

iginbabasar ha kadamo han buok han lubi nga gintatrabaho, kun diin 10 tubtob 75 sentimos an suhol ha kada buok han lubi depende han tipo han trabaho ha proseso han pagkokopras.

Kulang gud ura-ura an bahin o suhol han mga parag-uma para makaapong ha matag-adlaw nga panginahanglan han ira pamilya. Sanglit, nasisingadto gud an nagigipit nga mga parag-uma ha pangungutang ha mga agaron o komersyante-usurero, nga kasagaran in uusa la nga tawo o pamilya.

Labot han hitaas nga interes ha utang, kasagaran nga nagigin kondisyon liwat han mga agaron-komeryante-usurero amo an pagpugos nga ibaligya ngada mismo ha ira an kopras han mga parag-uma. Napipiritan karawton han mga parag-uma an mga magraut nga kondisyones ha balyuay han kopras – sugad han barato ura-ura nga presyo han kopras, hitaas nga tarha ha resikada ngan iba pa nga tarha, ngan panlimbong ha timbangan – nga duroy la nga nakakaiban ha ira kita.

Ano an anomalya han tarha ha resikada?

Dugang nga nagpapakuri ha mga parag-uma ngan gudti nga paragbaligya hin kopras an arbitraryo ngan hitaas nga tarha ha resikada o *moisture content*. Samwak an awtomatik ngan arbitraryo nga pagtarha hin 15% ngada 20% han ginbabaligya nga kopras han mga gudti nga tagbaligya hin kopras.

Ini ha luyo han PCA Administrative Order No. 1 han 1991 nga nagsasabi nga diri

... *tikang ha paypay 2*

angay tarhaan an kopras nga mayda *moisture content* nga 12%. Gintatalaan liwat nga angay umentuhan an bayad komo insentibo ha dekalidad nga kopras nga mayda ubos han 12% nga *moisture content*. Kun naabot na ha 14% an *moisture content* han kopras, tatarhaan la ini hin 4%. Agud magin iksakto an pagsukol, ginmamanduhan an ngatanan nga negosyante ha kopras nga magkaada hin *moisture meter*.

Dara han pagpapasibaya ngan kainutil han reaksyunaryo nga gubyerno, diri naipapatuman ini nga *order* pabor ha mga gudti nga tagbaligya han kopras. An mga darudagko la nga komersyante ha rehiyon an nakakatagamtam hin kaupayan durot hini nga balaud kun hira na an nagbabaligya ngadto ha mga mas dagko nga *buyer* hin kopras (sugad han mga kumpanya nga nagmomolino han kopras). Grabe naman an ira pagkatuso kun hira an napalit ha mas gudti nga paragbaligya hin kopras.

Labot han tarha ha resikada, arbitraryo liwat nga gintatarhaan han mga negosyante an sako ngan kulaos tapu-tapo o hugaw han kopras.

Kay ano nga habubo an presyo han kopras?

Magagamot ini ha kaayusan han pagsarig han produksyon han lubi ha Pilipinas ha pag-eksport ngan, kun sugad, ha kapritso han presyo han lana han lubi ha pankalibutan nga merkado. An mga langyaw nga monopolyo kapitalista an nagdidikta han presyo han lana han lubi ha pankalibutan nga merkado. Urhi pa nga parte han dekada 1970 magtikang an problema han nagsosobra nga pankalibutan nga suplay han kopras ngan lana han lubi nga ginpoprodyuser han mga atrasado nga nasud sugad han Pilipinas. Dinhi na liwat nagtikang an pagrinaut han presyo han lana han lubi ngan han kopras.

Naggrabe pa an krisis han dekada 1990 han magsobra na liwat an suplay han magkadirudilain nga tipo hin lana sugad han *palm oil*, *corn oil* ngan *soya oil* nga kaudgan ginpoprodyuser han mga abante nga kapitalista nga nasud. Mas ginpaboran han mga abante nga nasud an ira kalugaringon ginpoprodyuser nga lana ngan ginpapakaraut an lana nga lubi. Sanglit, han 1999-2001, tigda ngan dako an iginluos han presyo han lana han lubi ha pankalibutan nga merkado, ngan syempre pati han presyo han kopras dinhi ha Pilipinas.

Ha kamutangan nga waray bisan ano nga suporta an gubyerno para ha presyo han kopras ngan lubi, waray nadalaganan an mga parag-uma ngan iba pa nga gudti nga tagbaligya atubangan han pagdarusdos han presyo ha pankalibutan nga merkado. Bisan kun mayda P120 bilyon nga kwarta an mga parag-uma ha lubi – an gintatawag nga *coco levy fund* – waray ini gamita han gubyerno agud subsidyuhan an mga parag-uma ngan an presyo han lubi.

Mas grabe pa, ginsisingabot han mga lokal nga komersyante ha Pilipinas an kada pagluos han presyo han lana han lubi ha pankalibutan nga merkado. Mas urog nga ginpapaluros pa nira an presyo han ginpapalit nira nga kopras ngan lubi, agud makaseguro hin darudako nga ganansya.

Ano an anomalya ha pondo ha *coco levy*?

Diri la kay mga agaron maytuna ngan komersyante an nagpahimulos ha mga parag-uma ha lubi, kundi mismo an reaksyunaryo nga gubyerno. Ginhuthutan hin buhis han diktadura nga Marcos an milyun-milyon nga parag-uma ha lubi hadton 1971 tubtob 1986, nga gagamiton kuno ha pagpauswag han industriya han lubi ha nasud. Inabot hin P100 bilyon ini nga buhis nga nakulekta, ngan kun igdudugang an kita tikang ha pagpagana hini nga pondo, magkakabalor ini yana hin P120 bilyon.

Kundi, waray bisan sentimo nga pagpulos an mga parag-uma ha lubi tikang hini nga pondo. Lugod, ginkontrol ngan ginpatakanan la ini han mga kroni ni Marcos, prinsipal na hi Danding Cojuangco, para han iya mga negosyo. Bisan kun gindeklarar na han korte han naglabay nga tuig nga pampubliko nga pondo ini, nagpapadayon la gihapon nga ginhihimo nga gatasan ini han mga aada ha poder.

Abunda gud man an Rehiyon 8 ngan bug-os nga Pilipinas ha produkto nga lubi. Kundi, tungod han pagpapahimulos han mga langyaw nga monopolyo kapitalista, nagpapabilin nga atrasado ngan laprak an industriya han lubi hini. An suon-suon nga paniniyupi, pagpapahimulos ngan pagpapakuri nga gindudurot han mga agaron maytuna, dagko nga komersyante, pati han reaksyunaryo nga gubyerno ngada ha mga parag-uma in naglulumos ha ira ha grabe nga kakurian. ▲

Mga parag-uma ha lubi, gumios ngan makig-away!

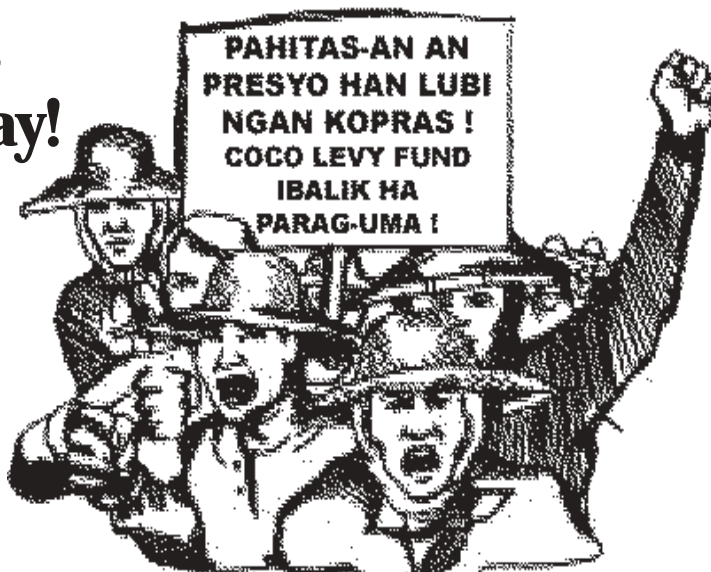
Panahon na para tumindog ngan magkaurusa an mga parag-uma ha lubi ha Sinirangan Bisayas. Ha atubangan han tikagrabeng problema ha industriya han lubi, hugot nga kinahanglan naton nga ipakig-away an aton mga pakabuhi ngan katungod.

Kinahanglan ibuksas an anomalya ngan kontrahon an samwak nga praktis han mga komersyante ha hitaas ngan arbitrario nga tarha ha resikada, iba pa nga tarha ngan panlimbong ha timbangan. Kaangayan la nga suktan an Philippine Coconut Authority ngan reaksyunaryo nga gubyrno ha pagigin pasibaya ngan inutil ha pagpatuman han pagsurundon kontra han arbitrario nga tarha ha resikada, iba pa nga diri kaangayan nga tarha, ngan garapal nga panlilimbong ha timbangan.

Kinahanglan ikampanya an pagpahitaas han presyo han kopras. Kinahanglan ibuksas ngan atuhan an mga praktis han mga dagko nga negosyante nga singabuton an bagsak nga pankalibutan nga presyo han lana agud dirimakatadungan nga paluros an presyo han kopras ngan lubi.

Kadungan, kinahanglan igdemanda ha reaksyunaryo nga gubyrno an mga suporta nga serbisyo para ha mga parag-uma ngan industriya ha lubi. Lakip hini nga mga serbisyo an pagsubsido ha presyo han lubi ngan kopras ha takna nga naluros an presyo ha pankalibutan nga merkado. Kinahanglan pursigido nga iginsister an pagbawi han P120 bilyon nga *coconut levy fund* agud hul-os ini nga mapulsan han milyun-milyon nga parag-uma ha lubi ngan mapauswag an industriya han lubi.

Kinahanglan haluagan nga ilansar an mga kontra-pyudal nga pakig-away han mga parag-uma ha lubi agud padakuon an malon han saop, pahitas-an an suhol ngan paraon an usura. Kinahanglan maseguro nga an mga kabras nga parag-uma ngan trabahador ha uma ha kalubian

an prinsipal nga makakatagamtan han anuman nga mga kadaugan ha pakig-away.

An anuman nga mga kadaugan nga makakab-ot ha pursigido nga pakig-away han mga parag-uma ha lubi in dako gud nga makakapagaan han grabe nga kakurian nga gin-aantos naton yana. Kundi labaw pa han mga materyal nga benepisyo, importante nga magresulta ini nga makaklase nga pakig-away ha dugang nga kabaid han aton mapan-ato nga diwa ngan pampulitika nga kapukawan, ngan ha paghaluag ngan pagkusog pa han aton pagkakaorganisa. Importante nga masantop han mga parag-uma ha lubi nga aada ha tinuod nga reporma ha tuna ngan nasudnon nga industriyalisasyon an kasolbaran han kakurian, nga makakab-ot la ha pagdadaug han demokratiko nga rebolusyon han katawhan.

Tangtangan an arbitrario nga tarha ha resikada ngan iba pa nga tarha ngan an panlimbong ha timbangan!

Padakuon an malon han mga saop ngan pahitas-an an suhol ha pagtrabaho ha kalubian!

Ibalik ha mga parag-uma an kinawat nga *coco levy fund*!

Suporta nga serbisyo han gubyrno para ha mga parag-uma ngan industriya han lubi!

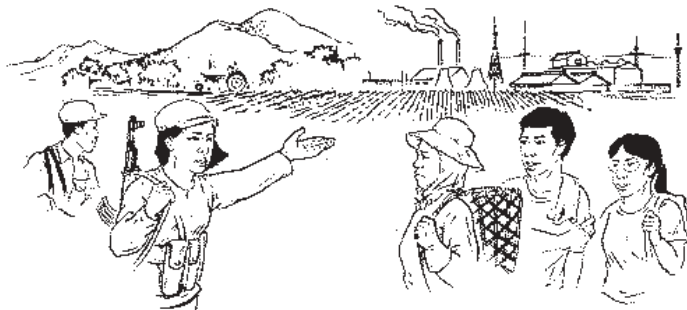
Pahitas-an an presyo han kopras!

Panhirayuan nga solusyon an kinahanglan ha industriya han lubi

Kinahanglan magkaada hin rebolusyonaryo nga pagbabag-o ha industriya han lubi para ha kauswagan han mga parag-uma ngan trabahador ha bug-os nga nasud.

Kinahanglan ipatuman an tinuod nga reporma nga agraryo ha haluag nga kalubian agud mabuong an basihan han imperyalista nga paniniyupi. Kinahanglan tapuson an iba-iba nga porma han pyudal ngan bagapyudal nga paniniyupi ha parag-uma. Kinahanglan kumpiskahon ngan katinan han estado han katawhan an kalubian nga gintatag-ya han pipira nga agaron maytuna ngan libre nga idistribwer ini basar ha katungod ha pag-uma ngadto ha mga parag-uma nga waray o kulang hin tuna. Mahihimo igmentinar an pira nga hagluag nga kalubian ha balayan han sosyalisado nga agrikultura ngan planado nga ekonomiya. Kundi diri angay nga ipirit nga lubi la an tatamnon ha mga kumpiskado nga katunaan. Nagkaada man la ngani hagluag ura-ura nga mga kalubian tungod han pan-eksport nga oryentasyon han bagapyudal nga ekonomiya nga gindikta han imperyalismo nga US. Kinahanglan papagserbihon an agrikultura ha panginahanglan han katawhan ngan nasyon.

Kinahanglan parabungon ngan inasyunalisa an industriya ha lubi ngan papagserbihon ini ha nasyunal nga industriyalisasyon. Kinahanglan kumpiskahon an mga pondo nga ginkurakot han mga kumprador-agaron

maytuna ha industriya ha lubi. Importante ura-ura an papel han lubi tungod kay gintitikangan ini han mga panginahanglan han katawhan ngan nasyon. Diri gud ini dapat ginkakatinan o gindidiktahan han langyaw nga interes. Makakagserbi an industriya han lubi ha sosyalista nga ekonomiya komo magaan nga industriya nga nagpoprodyuser hin mga bataan nga panginahanglan han katawhan. Mahihimo nga mag-eksport la gihapon kundi ha balayan la han balyuay nga pantay-pantay ngan makakaupay ha nasyunal nga ekonomiya. Makakabulig ini ha pagtirok hin rekursu ngan pondo agud mapauswag pa an iba nga industriya ngan nasyunal nga paninahanglan. Mahihimo liwat ini makagpalutaw hin mga ginkikinahanglan ha mga magbug-at nga industriya.

Mahayag an kabubwason han mga parag-uma, trabahador ngan katawhan takna nga maidaug na nira an rebolusyonaryo nga armado nga pakig-away agud tapuson an imperyalista ngan dinhianon nga paniniyupi ha industriya han lubi ngan bug-os nga nasud. ▲

An lubi komo burabod han kinabuhi

May importante nga papel an lubi ngaduha ha ekonomiya han nasud ngan ha ordinaryo nga kinabuhi han katawhan. Produktibo nga nakakapamunga an usa nga puno hin lubi ha sakob hin 50 katuig. An kopras o gnluto nga unod han lubi an gintitikangan han nangunguna nga lana ha bug-os nga kalibutan nga nagtikang ha tanaman (*vegetable oil*).

Kahuman anihon, ginbubunutan an lubi pinaagi han kamot o makina. Poyde gamiton an bunot ha paghimo hin lampaso ha salog, pisi, trapo han tiil, banig, basket ngan bukag hin mga lingkuran ngan kama. May gamit liwat an bagol han lubi nga ginhihimo nga uring para magin sungo o para ha *activated carbon* nga materyal nga pansara ha pagrepina hin asukar, irimnon ngan gas; pagpino hin petrolyo ngan iba pa nga organiko nga likido; ngan gin-gagamit liwat ha industriya han mga medisina ngan para ha sistema nga kontra-polusyon.

Ginbubuka ngan ginluluto naman an ginbunutan nga lubi pinaagi han pagbulad ha adlaw o ha pagluon para magin kopras. Agud makuha an lana,

ginmomolino an kopras, ginluluto ngan ginpupug-an pinaagi hin makina. Poyde gamiton an nasasalin nga sapal komo tubong hin mga hayop.

Importante an lana han lubi ha damo nga industriya. Gin-gagamit ini ha paghimo hin mga sabon nga panlaba ngan pamparigo, *shampoo*, sintetiko nga goma ngan *glycerine* para ha kosmetiko o meyk-ap, medisina, eksplosibo, *propellants* ngan pintura; *fuel oil additives* ngan *lubricants*, ngan iba pa nga kemikal. Ginpoproso liwat ini agud himuon nga mantika, margarin ngan mantikilya. Gin-gagamit an pino nga lana han lubi ha paghimo hin mga dulce ngan tinapay nga mailha magpan-os.

Labot ha industriya, damo pa an pulos han lubi. Agsob gamiton an tuno hini ha mga potahe nga Pilipino. Poyde himuon an dahon han lubi nga bungbong ngan basket, ngan an gihay naman in nahihimo nga silhig. Poyde gamiton mismo an puno han lubi ha konstruksyon. An popular nga irimnon nga tuba in tikang liwat ha lubi.

Ginpapamatud-an hini ngatanan nga burabod gud man hin kinabuhi an lubi. ▲

An industriya han lubi ha panahon han imperyalista nga “globalisasyon”

Ginhuhuthot an lubi ngan mga produkto tikang ha lubi komo mga hilaw nga materyales ha industriya, ha balayan han bagapyudal nga paniniyupi ngan kolonyal nga relasyon ha balyuay nga gintalaan han imperyalismo nga US hadto pa nga 1910. Sobra 100 katuig na an naglabay yana nga 2003 kundi sugad la gihapon an kamutangan han industriya han lubi, nga karuyag pa pagrabihon han imperyalista nga “globalisasyon”.

Ha yana, ginpapalit an 2.4 bilyon kabuok nga lubi nga gin-aani kada tuig han rehiyon han maabot 1,000 (rehistrado ngan diri) nga mga komersyante ha lubi ngan kopras ha balitang han baryo ngan bungto. Naagi ini hin pira kabeses nga pagpalit-pagbaligya ha iba-iba nga balitang, tikang ha pinaka-kasusudkan han rehiyon, ngadto ha mga gudti nga bungto, sentro nga bungto ngan syudad. Takna nga natirok na an kopras ha mga pinakaurhi nga bagsakan hini ha rehiyon, ginbabaligya utro an kadak-an hini tipagawas han rehiyon, samtang guti ura-ura an nasasalin para ha gamit han lima nga paragmolino hin kopras (oil miller) ngan duha nga paragrepina han lana ha rehiyon.

Ginpapalit ngan ginhahakot an bulto han kopras tipagawas han rehiyon han mga higante nga korporasyon ha pagmolino (oil milling) ngan pagrepina sugad han Granexport Manufacturing Corporation (Granex) ngan San

Miguel Corporation (SMC), ngan han US nga kumpanya nga Cargill Phil, Inc. Naikaduha an mga *oil miller* ngan repinerya ha rehiyon nga direkta nga napalit hin kopras ngan nagpoproseso hini para magin lana. Pero, kaudgan han mga *oil miller* ngan repinerya in nag-eeksport ngahaw han ira produkto.

Ginpapalit naman tikang ha nasabi nga mga kumpanya an tala-nga-naproseso nga lana han lubi han mga langyaw nga korporasyon. Pananglitan, pinakadako nga kliyente han Granex an Unilever (Briton-Dutch nga kumpanya) ngan Procter & Gamble (kumpanya nga US), nga pareho naghihimo hin mga epektos sugad han sabon ngan *shampoo*. Lakip hira ha iba pa nga mga kumpanya sugad han Colgate-Palmolive, Franklin Baker ngan Cargill, nga sahid mga kumpanya han US ngan mga nangunguna nga tagaproseso hin mga epektos nga nagamit hin lana han lubi komo sangkap. Nagtitikang hini nga mga kumpanya an mga human nga produkto sugad han mantika, sabon, alkohol, pahamot ngan damo pa nga

☞ *padayon ha paypay 7*

LISTA HAN MGA MOLINUHAN NGAN REPINERYA HA LUBI HA REHIYON 8 (Marso 2003)

kumpanya	aktibidad	kapasidad (tonelada)	istatus	merkado
Coco Valley Industrial (Tacloban City)	pagmolino, pagrepina	10/adlaw	diri operasyunal	sakob han nasud
UNEX Industries (Tacloban City)	pagmolino, pagrepina	20/adlaw	operasyunal	sakob han nasud
YKS Oil Mills (Tacloban City)	pagmolino	10/adlaw	diri operasyunal	sakob han nasud
New Leyte Edible Oil (Tanauan, Leyte)	pagmolino	90/tuig	operasyunal	eksport
Sanvic Oil Mill (San Isidro, N. Samar)	pagmolino, pagrepina	60/adlaw	operasyunal	sakob & eksport
Samar Coco Prods. Mfg. Corp. (Calbayog City)	pagmolino	90/tuig	operasyunal	sakob & eksport
Visayan Oil Mill Inc.	pagmolino	200/adlaw	diri operasyunal	eksport

... tikang ha paypay 6

mga epektos nga pankonsumidor ngan pan-industriya.

Ha kabug-osan, gin-eekport ngadto ha mga kapitalista nga nasud an 80% han produksyon han lubi han nasud, samtang 20% la an ginpoproseso ha sakob han Pilipinas han mga multinasyunal nga korporasyon para ha lokal nga merkado.

Ginpapakita han daloy han produksyon ngan komersyo han lubi an bagapyudal nga kinaiya han ekonomiya. Habubo ura-ura an balor han lubi nga produkto han parag-uma ngan diri man liwat dako ura-ura an ganansya han mga gudti nga komersyante han lubi. Naikaduha ha bug-os nga nasud (sunod ha Bikol) an Sinirangan Bisayas ha produksyon han lubi, kundi diri napupulsan ha sakob han rehiyon an dako nga parte hini. Ura-ura hin kahamubo an balitang han industriyalisasyon ha rehiyon, nga tuyo nga ginpapabilin tungod kay napabor ini ha mga imperyalista nga kumpanya nga nagdodominar ha industriya han lubi. An mga imperyalista nga kumpanya ngan mga kakunsabo hini nga mga kumprador-agaron maytuna la an mayda dako nga ganansya ha produksyon ngan industriya han lubi tungod kay kontrolado nira an pamalit han hilaw nga materyales, ngan an pagproseso ngan pag-eksport/pagbaligya hini. Mahibalik man ha mga

parag-uma ngan katawhan an mga human nga produkto nga may sangkap tikang ha lubi, papaliton ini nira ha hitaas na ura-ura nga balor.

Dunot ngan waray na ngani suporta hini nga mayor nga industriya an reaksyunaryo nga gubyerno, karuyag pa hini nga hul-os nga bul-iwan an responsibilidad ngan itodo-larga an imperyalista nga “globalisasyon”. Nangangahulugan ini han liberalisasyon ha agrikultura pinaagi han programa nga Ginintuang Masaganang Ani. Ha sugad, gintutumuyo han rehimen Macapagal-Arroyo nga ipailarum an industriya ha mas hugot pa nga imperyalista nga kontrol ngan paniniyupi pinaagi han imperyalista nga ahensya nga GATT-WTO. Halos libre nga makakasakob an mga imperyalista nga produkto, samtang mas grabe nga mahabubo pa an presyo han lubi ngan mga hilaw nga materyales tikang ha lubi nga gin-eeksport ha “libre nga merkado”. Ginlaladngan na ngani nga lusawon an inutil nga Philippine Coconut Authority (PCA) nga nag-aadministrar han industriya agud magin direkta ngan hul-os an kontrol han mga imperyalista nga kumpanya ngan kumprador-agaron maytuna. Para ha industriya han lubi, nangangahulugan an imperyalista nga “globalisasyon” han pagpapagrabe han bagapyudalismo ngan dugang nga paghihimakuri han mga parag-uma ngan katawhan. ▲

NANGUNGUNA NGA PAN-EKSPORT NGA PRODUKTO TIKANG HA LUBI HAN PILIPINAS (Hunyo 2000)	
Lana	\$ 47,930,000
Desikado	\$ 6,290,000
Sapal	\$ 2,230,000

surok: NSO

NANGUNGUNA NGA MGA LANGYAW NGA MERKADO PARA HAN LANA NGAN LUBI (Marso 2000)	
Estados Unidos	60.33% han merkado
United Kingdom	26.87%
Japan	4.19%

surok: AMSAD, BAS-DA

An pakig-away han mga parag-uma agud mabawi an pondo han buhis ha lubi

Han Hulyo 12, gindeklara han Sandiganbayan (korte ha korupsiyon ha gubyerno) nga iligal an mga sapi ni Eduardo “Danding” Cojuangco ha United Coconut Planters Bank (UCPB) tungod kay gin-gamit niya ha pagpalit han 72.2% han nasabi nga bangko an pampubliko nga pondo tikang ha buhis ha lubi. Usa ini nga kadaugan ha pira katuig nga pakig-away han sobra 20 milyon nga parag-uma nga mabawi an pondo tikang ha buhis ha lubi, nga ginkawat ni Cojuangco hadton diktadura nga Marcos ngan nagserbi nga puhunan niya agud magin usa yana han pinakariko ha Pilipinas.

Han 1971, gintalaan han diktadura nga Marcos an pagtirok hin pondo tikang ha buhis ha lubi (coconut levy funds) agud makabulig kuno ha industriya han lubi. Ha kamatuoran, ini nga pondo in ginhuthot ni Marcos ngan han iya mga kroni nga agaron maytuna-kumprador burges, labi na ni Cojuangco. Ginhimo nga ligal ni Marcos an sugad hini nga pangungurakot pinaagi hin serye hin mga presidensyal nga dikreto. Ginkolekta han Cocofed (organisasyon hin mga paragtanum hin lubi ha Sur Katagalugan) ngan Philippine Coconut Authority, nga pareho kontrolado ni Marcos ngan han iya mga alipures, an buhis ha lubi nga waray bisan ano nga resibo. Ginhuthutan an mga parag-uma hin buhis nga 55 sentimo kada 100 kilo nga kopras hadton 1971, kundi nag-umento ini ha P15 tubtob nga ha dayuday in naging P100 kada 100 kilo nga kopras.

Ginpalit ni Cojuangco an UCPB han panahon han balaud militar nga gamit an nasabi nga pondo ngan hiya an nagin presidente han bangko ngan tag-administrar han pondo ha buhis ha lubi. Tungod kay katin niya an dako nga pondo, napalit ni Cojuangco an 51% han San Miguel Corporation agud magin tag-iya han pinakadako nga korporasyon ha nasud. Pinalit liwat hiya hin mga repinerya ha lana han lubi

ngan iba pa nga mga kumpanya ha pagpoproseso ngan pagkokomersyo ha industriya han lubi, nga iya ngatanan gin-organisa ngadto ha usa nga higante nga monopolyo nga gin-ngaranan nga United Coconut Oil Mills.

Kahuman maibagsak hi Marcos, nagmadinaugon an mga parag-uma ha pagpaundang han pagbabayad hin buhis ha lubi. Umatubang liwat hi Cojuangco hin damo nga kaso hin korupsiyon ngan ginsekwester an mga aset niya nga kasumpay ha *coconut levy*. Kundi waray magmalinampuson an mga kaso kontra kan Cojuangco, lugod, padayon niya nga gin-atentar nga makatinnan an *coconut levy funds* labi na han panahon han rehimen nga Estrada ngan ha presente nga rehimen nga Arroyo. Ha kamatuoran, gin-akusaran han mga karibal ha pulitika hi Gloria Macapagal-Arroyo han 2001 nga kumarawat kuno hiya hin P20 bilyon tikang kan Cojuangco kabalyo han pag-areglo han kaso ha *coconut levy funds*.

Nagpapadayon pa an pakig-away han mga parag-uma ha lubi agud mahibalik ha ira hin bug-os an ginkurakot nga *coconut levy funds*. Positibo para ha mga parag-uma an desisyon han Hulyo 12 han Sandiganbayan, kundi kinahanglan padayon nga papagbaydon hi Conjuangco para han iya pangungurakot. Kinahanglan liwat magmabinantayon nga diri pahimulusan o bursahon han rehimen nga Arroyo an *coconut levy funds*. Kun maibalik ini, dako an magigin bulig han *coconut levy funds* ha mga gudti nga parag-uma han lubi nga nagkukuri ha krisis pan-ekonomiya ngan ha nagpapadayon nga pyudal ngan bagapyudal nga paniniyupi. ▲